

جایگاه قرارداد در حقوق ورزشی و مسئولیت‌های ناشی از آن

احمد یوسفی صادق‌قلو*

الهام رجبی**

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۰۲/۰۵ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۹/۰۸/۱۱

چکیده

در تحلیل مبانی حقوق ورزشی واضح است که علم حقوق بخش‌های وسیعی از امور مربوط به زندگی انسان‌ها را دربر گرفته و نهاد ورزش یک پدیده اجتماعی پیچیده و پرحادثه محسوب می‌گردد. گسترش ورزش مسائل جدیدی همچون نحوه انعقاد قراردادها و مسئولیت‌های ناشی را به همراه داشته است. در فعالیت‌های ورزشی - چه حرفه‌ای و چه آماتور - افراد زیادی مشغول هستند که برای آنها به تبع قرارداد، تکالیفی برای یک بازه زمانی ایجاد می‌گردد. یک قرارداد ورزشی از یک یا دو موضوع تشکیل شده که رابطه‌ای ناگسستنی با هم برقرار می‌کنند، به طوری که اگر ایفای هر کدام منتفی شود طرف مقابل نیز از انجام تعهدات خود سر باز می‌زند. ماهیت اصلی هر قراردادی بر اساس تعهدات اصلی آن تعریف می‌شود. قرارداد ورزشی می‌تواند پاشنه آشیل مشکلات حقوقی فعلی در جامعه ورزشی تلقی گردد. قراردادهای ورزشی از شرایطی پیروی می‌کنند؛ شرایط عمومی که اساس قراردادهاست و در ماده ۱۹۰ قانون مدنی ذکر شده و شرایط اختصاصی که طبق آیین‌نامه‌ها و مقررات ورزشی و ضوابط فدراسیون‌ها در نظر گرفته می‌شود. در نتیجه در صورت تخلف، بنابر انواع مسئولیت‌های قراردادی و غیر قراردادی، اشخاص ملزم به جبران خسارت‌های وارده هستند. تکامل حقوق ورزشی به تعامل فعالیت‌های ورزشی و رفتار و اخلاق انسانی بستگی دارد. در واقع پیشرفت حقوق ورزشی با وضع قوانین جامع و خاص، رفتار انسانی و عملکرد مثبت و جوانمردانه و بازگرداندن حقوق زیان‌دیده ممکن می‌شود.

واژگان کلیدی: قرارداد، مسئولیت، حوادث ورزشی، حقوق ورزشی.

* استادیار دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات تهران (نویسنده مسئول).

a_yousefi_۲۰۰۵@yahoo.com

** کارشناسی ارشد حقوق خصوصی دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات تهران.

elham۴۲۸۵۷@yahoo.com

مقدمه

حقوق به عنوان یک علم عظیم، منحصر به یک یا چند موضوع خاص نیست؛ چراکه جزء علوم عام و کلی است و در هر حوزه‌ای می‌تواند راهگشا باشد. به بیانی می‌توان گفت که علم حقوق پاسخگوی سؤالات و نیازهای انسان‌ها بوده و روابط بین آنها را تنظیم می‌کند. حقوق ورزشی به معنای بررسی حقوقی ابعاد مبتلابه که به جامعه ورزشی گره خورده است می‌باشد که به سرعت در حال رشد و ارتقا است. پیروزی در میادین ورزشی چه از لحاظ سیاسی و چه از نظر اعتبارات ملی، وسیله تبلیغی مفیدی است. نیروی انسانی فراوان و بودجه‌های کلانی در این رشته صرف می‌شود و این اهمیت سبب شده که حقوقدانان متمایل به تأسیس این رشته خاص شوند (کاتوزیان، ۱۳۷۸، ص ۳۸). این احتمال وجود دارد که ورزش از یک نوع بازی که انسان پیشین به عنوان تکامل در زندگی واقعی در آن شرکت کرده بود توسعه یافته باشد؛ مانند شکار که یکی از پیشگامان ورزش مدرن بوده و امروزه اشکال آن ادامه دارد و نشان‌دهنده قدمت این ورزش است (Gardiner, ۲۰۰۱, p. ۲۳).^۱ به طور کلی می‌توان گفت که منظور از حقوق ورزشی «مجموعه مقرراتی است که بر تمامی امور ورزش حاکم است اعم از ورزشکاران، مدیران، تماشاگران، مدیریت‌های ستادی ورزش، پزشکان ورزشی، سازندگان و فروشندگان لوازم ورزشی و کارکنان ورزشی.» به عبارت دیگر، حقوق ورزشی یعنی «مجموعه قواعد و قوانین حاکم بر کل ورزش» (شعبانی مقدم و دیگران، ۱۳۸۸، ص ۹). نخستین بار واژه حقوق ورزشی در سال ۱۹۸۴ در دانشگاه آریستولیان تسالونیک یونان استفاده شد و در نهایت حقوق ورزشی طی سال‌های ۱۹۸۴ تا ۱۹۸۶ میلادی برای نخستین بار در گروه تربیت بدنی دانشگاه مذکور و سپس در دانشگاه آتن تدریس شد و در سال ۱۹۹۲ مرکز آموزش حقوق ورزشی دانشگاه آتن همراه با نمایندگان یونانی و دیگر کشورها، نخستین کنگره بین‌المللی حقوق ورزشی را برگزار کرد و در این کنگره بنای جامعه بین‌الملل حقوق ورزشی گذارده شد. از سال ۱۹۹۲ سازمان LASL به عنوان انجمن بین‌المللی و علمی حقوق ورزشی، هفده کنگره بین‌المللی در رابطه با حقوق ورزشی در چندین کشور برگزار نموده است.^۲ حقوق ورزشی به تمامی تخلفاتی

۱. در کشور انگلستان در قرن شانزدهم ورزش‌هایی مانند تیراندازی با کمان، مسابقه اسب‌دوانی و گاودوانی جزء نخستین ورزش‌ها بود. در اسلام نیز ورزش‌هایی چون تیراندازی، شنا، اسب‌سواری و کوه‌نوردی با عنوان سبق و رمایه رواج داشت (شهید ثانی، ۱۳۹۲، ج ۸، صص ۱۶۰-۱۵۹). سبق و رمایه عقدی برای آزموده شدن بر تیراندازی و آماده شدن برای شرکت در جنگ است.
۲. تدابیر قانونی برای ساماندهی ورزش (matinfar.blogfa.com).

که در عرصه ورزش به نحوی به حقوق دیگران لطمه وارد می‌کند پرداخته و واکنش جامعه در مقابل تخلفات را مورد مطالعه قرار می‌دهد. این واکنش گاهی به عنوان مجازات و گاهی به منظور جبران خسارت اعمال خواهد داشت. هدف حقوق ورزشی منحصر به ارباب متخلفان در عرصه ورزش نیست، بلکه هدف‌هایی چون افزایش آگاهی حقوقی جامعه ورزش در راستای جلوگیری از وقوع حوادث، تشریح وظایف اشخاص و حفظ سلامت جسم و روان و حیثیت آنها، جبران بروز هرگونه صدمات و خسارات وارده نیز مطرح است. مهم‌ترین هدف حقوق ورزشی تعیین حد و مرز، وظایف، مسئولیت‌های ناشی از فعالیت‌ها و روابط ورزشی است به گونه‌ای که کلیه حق و حقوق افراد و سازمان‌ها و باشگاه‌ها قابل کنترل و دسترسی شود.

۱. شرایط انعقاد، ارکان و ویژگی‌های قرارداد ورزشی

ماده ۱۸۳ قانون مدنی عقد را چنین تعریف کرده است: «عقد عبارت است از اینکه یک یا چند نفر در مقابل یک یا چند نفر دیگر تعهد بر امری نمایند و مورد قبول آنها باشد.» ماده ۱۰ همان قانون مقرر می‌دارد: «قراردادهای خصوصی نسبت به کسانی که آن را منعقد نموده‌اند در صورتی که مخالف صریح قانون نباشد نافذ است.» واژه قرارداد در لغت به معنای قول، شرط و پیمان است و قرارداد یعنی همکاری متقابل اراده دو یا چند شخص در ایجاد یک ماهیت حقوقی. شایان ذکر است که قرارداد در معنای عام شامل عقود معین و عقود غیر معین می‌شود، اما در معنای خاص، عقود معین را دربر می‌گیرد و واژه قرارداد خصوصی در ماده ۱۰ بیانگر معنای عام و عقود غیر معین است (شهیدی، ۱۳۸۲، ج ۱، ص ۴۰). ورزشکاران حرفه‌ای برای اینکه به فعالیت بپردازند و در مسابقه شرکت کنند باید با باشگاه قراردادی منعقد نمایند که طی این قرارداد، بازیکن در مقابل باشگاه و بالعکس تعهداتی را می‌پذیرند. امروزه تمامی اشخاص موضوع حقوق ورزش به جهت مسئولیت‌هایی که در مقابل یکدیگر دارند، با باشگاه‌های ورزشی قرارداد منعقد می‌نمایند.^۱ در حقوق مدنی ایران صحبتی از قراردادهای ورزشی نشده و این در حالی است که همان‌طور که عقود مانند بیع، اجاره، شرکت، وکالت و دیگر عقود و قراردادهای در قانون مدنی تعریف شده‌اند، باید قرارداد ورزشی نیز تعریف شود. فقط در

۱. بالا رفتن دستمزد قهرمانان و بازیکنان حرفه‌ای و رقابت‌های بین‌المللی، اهمیت اقتصادی ورزش را نشان می‌دهد. در کنار اهمیت اقتصادی، یک فعالیت اجتماعی نیز محسوب می‌شود. جذب تماشاچی، جذب تولیدکنندگان کالاهای ورزشی و جذب سرمایه‌گذاران بخش خصوصی از دستاوردهای فعالیت ورزشی است (اندروف، ۱۳۸۰، ص ۱۰).

مواد ۶۵۴ و ۶۵۵ قانون مدنی مطالبی در خصوص گروبندی با توجه به مبحث فقهی سبق و رمایه بیان شده است. البته با توجه به نبود تعریف خاص، باید شرایط اساسی معاملات که در ماده ۱۹۰ قانون مدنی ذکر شده که شامل قصد و رضای طرفین، اهلیت طرفین و موضوع معین مورد معامله، مشروعیت معامله در یک قرارداد ورزشی رعایت شود. در مجموع قرارداد ورزشی قراردادی است که موضوع آن به طور مستقیم یا غیر مستقیم به امور ورزشی مربوط می‌شود اعم از اینکه موضوع قرارداد مستقیماً انجام فعالیت‌های ورزشی باشد یا از جمله اموری باشد که برای فعالیت‌های ورزشی اجتناب‌ناپذیر است. اما با وجود این، فدراسیون‌ها با توجه به مقررات و آیین‌نامه‌های داخلی خود تعاریفی برای قرارداد دارند. به عنوان نمونه، فدراسیون فوتبال قرارداد ورزشی بین بازیکنان و باشگاه را این‌گونه تعریف کرده است: «قراردادی است که به موجب آن، بازیکن در قبال اخذ مبلغی به عنوان اجرت، فعالیت ورزشی خود را در اختیار باشگاه قرار می‌دهد، خواه بازیکن از تیمی به تیم دیگر منتقل شود و یا برای بار اول باشد که تحت عضویت باشگاهی درمی‌آید بدون اینکه قبلاً در باشگاهی عضویت داشته باشد» (قوانین و مقررات فوتبال، ۱۳۷۸). با توجه به تعاریف مشابه در فدراسیون‌های دیگر، شاید این‌گونه برداشت شود که بارزترین قرارداد ورزشی قرارداد بین بازیکنان حرفه‌ای با باشگاه‌های ورزشی است، در حالی که بین اشخاصی همچون مربیان، داوران، سرپرستان و ... با باشگاه‌های ورزشی نیز قراردادهایی منعقد می‌شود و گاه ممکن است این قراردادهای فقط یک قرارداد ورزشی محسوب نشوند؛ مانند انعقاد قرارداد بین یک باشگاه ورزشی و فروشگاه تجهیزات ورزشی. در یک قرارداد ورزشی علاوه بر شرایط عمومی، یک سری شرایط اختصاصی مطابق با آیین‌نامه‌های رسمی وجود دارد از جمله اینکه بازیکنان در زمان نقل و انتقال رضایت‌نامه از باشگاه سابق داشته باشند مگر اینکه قراردادشان پایان یافته باشد. یا مربیان برای مربی‌گری باید دارای مدرک مربی‌گری باشند و حتی در برخی رشته‌های خشن چون ورزش‌های رزمی و بوکس، مربی باید علاوه بر مدرک مربی‌گری، مدرک داوری هم داشته باشد تا مسئولیت کمتری در صورت ایجاد حادثه متوجه‌اش گردد. همچنین لژیونرها که در خارج از کشور مشغول فعالیت هستند باید از مراجع قانونی آن کشور مجوزهای مربوطه را دریافت و ارائه نمایند. از شرایط دیگر، داشتن کارت پایان خدمت برای آقایان، تسویه حساب مالیاتی، گواهی عدم سوءپیشینه کیفری، گواهی پزشک معتمد و شرایط اختصاصی دیگر است که بر اساس رشته‌های ورزشی متفاوت است. قراردادهای به صورت چاپی است و در

قرارداد مواردی چون نام طرفین، موضوع تعهد، مبلغ قرارداد، شروط ضمن عقد و حتی حق فسخ در صورت ایجاد شرایط ویژه برای طرفین وجود دارد که البته این نوع قرارداد چون چایی است، به جهاتی محدودکننده خواهد بود. اختلافات در بسیاری از قراردادها ایجاد می‌شود که طرفین می‌توانند جهت حل کارآمد و سریع موضوع از شرط داوری به جای رسیدگی قضایی طولانی استفاده نمایند که در این راستا مراکز بین‌المللی حل اختلاف نیز در راستای حل اختلافات ورزشی ایجاد شده است که مقر اصلی آن لوزان سوئیس است که البته کشورهای دیگر را نیز برای ایجاد تسهیلات و شرایط لازم برای تأسیس مراکز داوری در داخل مرزهایشان ترغیب کرده است (Sadeghloo, ۲۰۱۵, pp. ۸۳-۹۸).

به موجب ماده ۱۰ قانون مدنی، گستره اعمال حقوقی و انواع عقود بسیار گسترش یافته که این امر باعث ایجاد تعهدات و قراردادهای جدید و حتی نمود اشکال تازه‌ای از معاملات شده که تحول اقتصادی در جامعه را فراهم می‌کند. قرارداد، مسئله‌ای کاملاً تخصصی است که پاشنه آشیل مشکلات حقوقی فعلی در جامعه است و بیشتر این مشکلات متوجه نحوه تنظیم قراردادهاست. با توجه به تفسیر قانون مدنی ایران، لازمه قرارداد، توافق و تراضی برای امری بین دو شخص است که تعهدات دوجانبه‌ای را در مواعد تعیینی به وجود می‌آورد، اما شرایط و ارکان قرارداد در حقوق ورزشی متفاوت است و به نوعی باید این قراردادها با چارچوب‌های بین‌المللی تنظیم گردد. کشور ما یک واردکننده در زمینه بازیکن و مربی محسوب می‌شود و این امر باعث بروز یک‌سری مشکلات می‌شود. طبیعتاً قراردادهای مذکور، در خارج از کشور تنظیم می‌شود که می‌تواند تبعات مستقیم و غیر مستقیمی چه از لحاظ مالی و چه حتی ایجاد سوابقی برای ورزشکار، باشگاه و یک مجموعه ورزشی را منجر شود.

۱-۱. قراردادهای ورزشی

قرارداد ورزشی از جمله عقود است که از دو موضوع تشکیل شده و به اصطلاح، از عقود دوعهدی می‌باشد که در یک طرف آن تعهد باشگاه در برابر بازیکن و طرف دیگر آن تعهد بازیکن در برابر باشگاه را داریم. بند ۲ ماده ۹ آیین‌نامه رابطه باشگاه‌ها با لیگ، موضوع قرارداد ورزشی را این‌گونه بیان می‌کند که موضوع قرارداد عبارت است از مال یا عملی که هر یک از طرفین قرارداد بر تسلیم یا انجام آن تعهد می‌کنند. قراردادهای ورزشی شکل خاصی از قراردادها هستند و با وجود این اصل که طرفین همواره باید پایبند به مفاد قرارداد باشند، شرایطی خاص در قرارداد پیش‌بینی می‌شود

که سبب سلب یا کاهش مسئولیت قراردادی طرفین می‌گردد. البته این شرایط اختصاصی باید واجد ویژگی‌هایی باشد تا عنصر التزام را مرتفع نموده و مسئولیت بر عهده شخص را ساقط نماید و استثنایی بر اصل اولیه «وفای به عهد» تلقی گردد. به عنوان نمونه، به کار نگرفتن بازیکن در مدت مشخص برایش با استناد به دلیل موجه حق فسخ به وجود می‌آورد. همچنین می‌توان به شرایط فورس‌ماژور و وصف قوه قاهره اشاره نمود. بی‌گمان آنچه از مواد ۲۲۷ و ۲۲۹ قانون مدنی استنباط می‌شود این است که حادثه‌ای واجد وصف فورس‌ماژور می‌باشد که اولاً خارج از اراده متعهد حادث شود. ثانیاً غیر قابل پیش‌بینی باشد و بر اساس معیارهای نوعی و عینی امکان سنجش و پیش‌بینی آن به نحو متعارف برای متعهد وجود نداشته باشد. ثالثاً غیر قابل اجتناب باشد. در حال حاضر می‌توان موضوع روز و شیوع بیماری کووید ۱۹ در دنیا را از موارد فورس‌ماژور دانست. همه‌گیری این ویروس تمامی مسابقات ورزشی را تحت تأثیر خود قرار داده است. زمان انقضای قراردادهای این فصل و زمان شروع نقل و انتقالات لیگ‌های ورزشی از نگرانی‌های مشترک میان باشگاه‌ها و بازیکنان در شرایط فعلی است. تعویق یک‌ساله المپیک توکیو و یورو ۲۰۲۰ تنها بخشی از تأثیر این ویروس کوچک بر دنیای ورزش است؛ تعویقی که باعث شده برگزارکنندگان بازی‌ها با ضررهای مالی هنگفتی مواجه شوند. تعلیق لیگ‌های فوتبال جهان در این ایام نیز باعث شده منابع درآمدی باشگاه‌ها از جمله حق پخش تلویزیونی و فروش بلیط که به برگزاری لیگ وابسته بود، با کاهش چشمگیری مواجه شود و حتی سهام باشگاه‌ها نیز با سقوط مواجه شود و آینده مالی آنها را هم به خطر بیندازد. بنابراین باید با در نظر گرفتن این مطلب که شیوع بیماری مذکور می‌تواند باعث تغییر بنیادین شرایط حاکم بر قرارداد شود، نسبت به تعدیل قرارداد اقدام نمود. تعدیل دستمزد بازیکنان و کاهش توافقی قرارداد راهکار مناسب در این شرایط فورس می‌باشد و این تصمیم، تعامل و همراهی تمام بازیکنان تیم و باشگاه را می‌طلبد. باشگاه‌های رئال مادرید و یوونتوس توانستند با توافق بازیکنان، قرارداد آنها را برای این فصل کاهش دهند و امیدواریم برای بقیه الگو باشند.

در یک قرارداد ورزشی، تعهد عمده باشگاه عبارت است از پرداخت دستمزد به بازیکن و تعهد عمده بازیکن عبارت است از اعمال مهارت، تکنیک و قدرت جسمانی و فکری در مسابقات و تمرینات. مراد از عبارت «تعهد عمده باشگاه...» و «تعهد عمده بازیکن...» این است که طرفین قرارداد در مقابل یکدیگر علاوه بر تعهدات اصلی فوق، تعهدات دیگری نیز بر عهده دارند که نسبت به آن فرعی و ثانوی محسوب می‌شود.

ماهیت اصلی هر قراردادی بر اساس تعهدات اصلی آن تعریف می‌شود. به طور کلی برای انعقاد هر قرارداد ورزشی شرایطی وجود دارد. شرایط عمومی یا اساسی قراردادهای موارد مذکور در ماده ۱۹۰ قانون مدنی است و طبق این ماده قانونی، طرفین یک قرارداد ورزشی باید قصد مشترک خود را بدون اکراه و اشتباهی اعلام کنند و با توجه به مواد ۲۱۰ تا ۲۱۳ قانون مدنی طرفین باید اهلیت لازم را برای انعقاد قرارداد ورزشی داشته باشند.^۱

عمدتاً در قراردادهای ورزشی یک طرف ورزشکار و طرف دیگر باشگاه، شرکت یا سازمان است. باید در نظر داشت که آیا مدیر یا نماینده صلاحیت و اختیار برای انعقاد قرارداد دارد؟ یا خود ورزشکار اهلیت لازم را دارد؟ اگر صغیر باشد، ولی قهری طفل می‌تواند به ولایت از فرزندش قرارداد را قبول کند؟ طبق بند سوم از این شرایط اساسی، مورد معامله باید مالی معین و مشخص باشد و طرفین بتوانند آن را ایفا کنند؛ مثل دستمزد قابل پرداخت در یک یا چند فصل در قرارداد ورزشی که هر دو طرف با قصد مشترک آن را قبول می‌کنند. جهت معامله نیز باید مشروع باشد؛ یعنی انجام یک ورزش خاص در برابر اجرت باید مجاز و مشروع باشد. برای هر قرارداد ورزشی یکسری شرایط اختصاصی طبق آیین‌نامه‌ها و مقررات ورزشی ضروری است. مثلاً اگر قرارداد ورزشکاری با تیمی که در آن مشغول است تمام نشده باشد، برای انعقاد قرارداد با یک تیم جدید باید رضایت‌نامه از تیم قبلی خود داشته باشد. رأی اتاق حل اختلاف فیفا مبنی بر محکومیت روبین‌کازان به پرداخت حق آموزش رضا شکاری نمونه‌ای است مبنی بر رضایت تیم قبلی با انعقاد قرارداد و ورود ورزشکار به تیم جدید. شکاری در سال ۱۳۹۵ اقدام به فسخ یک‌طرفه قراردادش با باشگاه ذوب‌آهن کرد و راهی روستوف و روبین‌کازان روسیه شد و طی دو فصل، پنج بازی برای تیم روبین‌کازان انجام داد و ذوب‌آهن نیز با این ادعا که شکاری به صورت غیر قانونی قراردادش را فسخ کرده، علیه وی به فیفا شکایت کرد و در نهایت در رأی صادره از سوی اتاق حل اختلاف فیفا آمده: ادعای دعوا علیه رضا شکاری غیر قابل قبول است و باشگاه روبین‌کازان محکوم به پرداخت مجموعاً ۱۰۵ هزار یورو بابت غرامت آموزشی به ذوب‌آهن گردید. یک قرارداد ورزشی، صرفاً بین بازیکنان و ورزشکاران حرفه‌ای با باشگاه‌های بنام نیست، بلکه می‌تواند بین والدین یک کودک چندساله برای آموزش در یک رشته ورزشی با یک باشگاه کوچک منعقد شود که در هر صورت طرفین را ملزم به تبعیت از آن مقررات می‌کند و در نتیجه تبعاتی را برای

۱. شرایط عمومی قراردادهای عبارت است از: ۱- قصد و رضای طرفین ۲- اهلیت طرفین ۳- موضوع معین مورد معامله

۴- مشروعیت جهت معامله.

طرفین به دنبال دارد. یک ورزشکار باید محدودیت‌های خود را طبق برنامه‌ای که باشگاه برای او در نظر می‌گیرد بپذیرد. مثلاً طبق برنامه تمرین کند، رژیم غذایی خاص داشته باشد، از انجام ورزش‌ها و رفتارهای خطرناک که باعث مصدومیتش شود پرهیز کند و به تبع قرارداد، اگر به تعهدات خود عمل نکنند در مقابل باشگاه مسئولیت دارد و باید خسارت ناشی از نقض قرارداد را جبران نماید. باشگاه نیز متقابلاً اگر به تعهدات خود عمل نکند باید خسارات وارده را جبران کند. به عنوان مثال، ایمن‌سازی مکان ورزشی و الزام به پوشش بیمه‌ای مناسب برای ورزشکار که در غیر این صورت اگر ورزشکار دچار آسیب شود باشگاه باید خسارات ناشی را جبران نماید. معمولاً ارزیابی صدمه‌های بدنی دشوار است؛ زیرا ممکن است که خساراتی را در آینده دربر داشته باشد و ضرر معنوی نیز هم‌زمان وارد شود. یا اینکه شخصی در نتیجه ضرر مادی از کار افتاده شود (یوسفی صادق‌دلو، ۱۳۹۷، برگرفته از وبلاگ گروه تحریریه یاسا). نوعی مسئولیت قراردادی در قراردادهای ورزشی وجود دارد. برای تحقق مسئولیت قراردادی باید دو شرط وجود داشته باشد: ۱- حکومت قرارداد نافذ بین زیان‌دیده و عامل ورود ضرر باشد. ۲- خسارت ناشی از اجرا نکردن مفاد قرارداد باشد. فقدان شرایط مذکور مسئولیت را از زمره مسئولیت قراردادی خارج و آن را تابع قواعد ضمان قهری می‌سازد. مسئولیت قراردادی بر اثر نقض قرارداد و عهدشکنی تحقق می‌یابد و متخلف ملزم به جبران خسارت حاصل از آن است (کاتوزیان، ۱۳۸۷، ص ۷۴). قرارداد، اساسی‌ترین رکن در ورزش علی‌الخصوص ورزش‌های حرفه‌ای است. تا زمانی که قراردادی منعقد نشود، رابطه بین ارکان ورزشی به وجود نمی‌آید. گاهی در یک قرارداد ورزشی، اشخاص یا سازمان‌هایی به نحو غیر مستقیم در یک قرارداد ورزشی ذی‌نفع هستند؛ مانند وزارت اقتصاد و دارایی که به طور غیر مستقیم در یک قرارداد ورزشی تحصیل منافع می‌کند یا صدا و سیما که با تبلیغاتی که در حین پخش برنامه ورزشی یا میان‌برنامه‌ها دارد، درآمدی را برای این سازمان متصور می‌سازد. در بند (د) کنوانسیون بین‌المللی علیه آپارتاید در ورزش که در سال ۱۹۸۵ میلادی به تصویب رسید،^۱ قرارداد این‌گونه تعریف شده: «اصطلاح قراردادهای ورزشی اطلاق می‌شود به هر قراردادی که به منظور سازمان دادن، پیشبرد و اجرای هرگونه فعالیت ورزشی یا حقوق مربوط به آن از جمله ارائه خدمات منعقد

۱. International Convention Against Apartheid in sports. Office Of the High Commissioner for Human Rights, ۱۰ December ۱۹۸۵, archived from the original on ۲۷ march ۲۰۰۸, Retrieved ۲۳ November ۲۰۰۸.

می‌شود.» طبق این تعریف درمی‌یابیم که در یک قرارداد ورزشی فعالیت‌های ورزشی، حقوق، خدمات قابل ارائه و ... را می‌توان گنجانده. ماهیت یک قرارداد ورزشی به اوصاف آن برمی‌گردد از جمله وصف اصل لزوم در قراردادهای ورزشی، بدین معنا که وجود یک نیروی الزام‌آور موجب اعتبار قرارداد می‌شود.

قرارداد ورزشی عقدی لازم است بنابه دلایلی که ذکر می‌گردد: اولاً اصل بر لزوم قراردادهاست مگر آن دسته از عقود که یقین به جواز آنها وجود دارد. در موارد مبهم می‌توان بنا را بر لزوم قراردادهای ورزشی گذاشت. ثانیاً قصد طرفین از انعقاد این عقد پایبندی به آن می‌باشد نه صرفاً پیدایش نوعی اذن و اباحه (جعفری لنگرودی، ۱۳۸۱، ص ۴۹). ثالثاً از آیین‌نامه‌ها و مقررات فدراسیون‌های ورزشی و مندرجات ارائه شده از سوی فدراسیون‌ها، لزوم قراردادها قابل استناد است. به عنوان مثال ماده ۲۴ آیین‌نامه نقل و انتقالات سازمان لیگ فوتبال در مقام محدودیت فسخ قرارداد مقرر می‌دارد: «یک قرارداد به هیچ وجه قابل فسخ شدن به صورت یک‌طرفه در حین فصل نمی‌باشد.» البته شایان ذکر است که ذکر مواردی همچون منحل شدن قرارداد ورزشی به موجب انحلال یا موت طرفین در آیین‌نامه‌های ورزشی موجب شده که شائبه جایز بودن این قراردادها به ذهن متبادر شود که البته به سادگی می‌توان به این ایراد پاسخ داد. انحلال قرارداد در موارد فوق به علت جایز بودن آن نیست بلکه علت انحلال، وجود شخصیت باشگاه یا موت طرفین است. رابعاً در برخی از قراردادهای ورزشی از سوی فدراسیون‌ها صراحتاً به لزوم قرارداد ورزشی اشاره شده است؛ مانند ماده ۱ قرارداد باشگاه و بازیکنان زیر ۱۸ سال فدراسیون فوتبال که بیان می‌کند: «این قرارداد بر مبنای مواد ۱۰ و ۲۱۹ قانون مدنی و قوانین و مقررات فدراسیون فوتبال و وزارت ورزش و جوانان و آیین‌نامه‌های داخلی باشگاه و ... منعقد و به مهر باشگاه ممهور گردید.» ماده ۱۰ قانون مدنی، نفوذ قراردادهای خصوصی نسبت به طرفین را در صورتی که مخالف قانون نباشد بیان می‌کند و ماده ۲۱۹ قانون مدنی مقرر می‌دارد: «عقدی که بر طبق قانون واقع شده باشد بین متعاملین و قائم‌مقام آنها لازم‌الاتباع است مگر به رضای طرفین اقاله یا به علت قانونی فسخ شود» (توکلی‌فر، ۱۳۹۲، ص ۳۴). خامساً اعتقاد به جواز قرارداد ورزشی توالی فاسدی را به دنبال خواهد داشت. هدف از انعقاد قراردادها و ثبت آن برقراری نظم بین باشگاه‌ها و انجام مسابقات است و اگر هر یک از طرفین هر زمان که تمایل داشت قرارداد منعقد را فسخ نماید، با هدف مذکور تعارض خواهد داشت؛ زیرا باشگاه‌ها

موظفند قبل از مسابقات، لیست اسامی ورزشکاران را به فدراسیون ارائه دهند و اعتقاد به جواز می‌تواند تغییر پی‌درپی لیست اسامی بازیکنان را در مسابقات به دنبال داشته باشد و قدرت برنامه‌ریزی مدیران و مربیان را سلب کند و باشگاه‌ها نیز حاضر به سرمایه‌گذاری روی ورزشکارانی که از ثبات قراردادهای آنها مطمئن نیستند نخواهند بود (توکلی‌فر، ۱۳۹۲، ص ۲۴). دومین وصف قراردادهای ورزشی رایج در ایران این است که در زمره عقود الحاقی محسوب می‌شوند؛ زیرا اولاً همانند عقود الحاقی، متنی از پیش تنظیم شده هستند و متضمن موضوعاتی مثل حقوق و تکالیف، دستمزد، مدت و ... که به طرف مقابل ارائه می‌شوند. ثانیاً طرفین قرارداد ورزشی نمی‌توانند شروط و مندرجات قرارداد را تغییر دهند (توکلی‌فر، ۱۳۹۲، ص ۳۳). از دیگر اوصاف قرارداد ورزشی تشریفاتی بودن آن است. عقد تشریفاتی «پیمانی است که تراضی آن باید همراه تشریفات یا واژه‌ای خاص باشد» (کاتوزیان، ۱۳۷۸، ص ۳۷). ضمانت اجرای عدم رعایت تشریفات و نظامات در عقود تشریفاتی، بطلان عقد خواهد بود و با توجه به مقررات فدراسیون‌ها، تشریفاتی بودن قراردادهای ورزشی پذیرفته شده است؛ زیرا اولاً طبق ماده ۲ آیین‌نامه نقل و انتقالات فوتبال مصوب ۱۳۹۱ که مقرر می‌دارد: «باشگاه و بازیکن موظفند بر اساس فرم تهیه شده از طرف فدراسیون، قراردادی تنظیم و مبادله نمایند» و ثانیاً به موجب تبصره ۲ همین ماده، اگر باشگاه با بازیکن قرارداد منعقد نماید اما آن را ثبت نکند نقل و انتقال بازیکن جدید به درستی صورت نگرفته و قرارداد باطل خواهد بود. ضمن آنکه ایراد لزوم ثبت و رعایت تشریفات از جهت اثبات و استناد در مراجع صالح که در دیگر عقود تشریفاتی وارد است، در قرارداد ورزشی وارد نیست؛ زیرا علاوه بر اینکه باید مهر و امضای طرفین توسط دفاتر اسناد رسمی گواهی شود، باید در مراجع دیگری که فدراسیون مشخص کرده است نیز ثبت شود تا موجب آثار حقوقی باشد (تقی‌لو، ۱۳۹۳، صص ۳۸-۴۰).

۱-۲. ماهیت حقوقی قرارداد ورزشی

ماهیت حقوقی قرارداد ورزشی بر اساس ماده ۱۰ قانون مدنی شکل گرفته و می‌تواند در قالب دو عقد زیر مورد بررسی قرار گیرد.

۱-۲-۱. عقد اجاره اشخاص

قرارداد اجاره اشخاص یکی از عقود معینی است که به لحاظ ساختار با قرارداد

ورزشی شباهت پیدا می‌کند. مواد ۴۶۶ تا ۵۱۷ قانون مدنی به بیان احکام و شرایط و آثار این عقد پرداخته است. منظور از عقد اجاره اشخاص عقدی است که به موجب آن، شخص در برابر اجرت معین ملتزم می‌شود کاری را انجام دهد (کاتوزیان، ۱۳۸۱، ص ۵۵۷). در یک قرارداد ورزشی تمامی عناصر عقد اجاره موجود است. به طور کلی می‌توان گفت که قرارداد ورزشی رابطه استیجاری بین بازیکن و باشگاه است. مدیر باشگاه مستأجر است که در مقابل اجرت، بازیکن را اجیر می‌کند تا عمل معینی - بازی و تمرین - را در مدت زمان معین انجام دهد و مال الاجاره (اجرت) از طرف باشگاه پرداخت می‌گردد. البته لازم است ذکر شود که با وجود شباهت‌های بین قرارداد ورزشی و اجاره اشخاص خصوصاً در ارکان و موضوع، چالش‌هایی نیز وجود دارد که عبارتند از:

۱- وصف تشریفاتی و رضایی بودن: قرارداد ورزشی عقدی تشریفاتی است، اما عقد اجاره اشخاص از جمله عقود رضایی است و به صرف ایجاب و قبول عقد منعقد شده و واجد آثار حقوقی است.

۲- مقررات حاکم: مقررات حاکم بر قراردادهای ورزشی، آیین‌نامه‌های مصوب فدراسیون‌های ورزشی و قوانین حاکم بر عقد اجاره اشخاص قوانین عادی از جمله قانون مدنی است.

۳- ماهیت قانون حاکم: اکثر مقررات حاکم بر قراردادهای ورزشی آمره است، اما مقررات حاکم بر اجاره اشخاص تخییری است.

۴- تفاوت در احکام دو قرارداد: به عنوان نمونه، طبق ماده ۵۱۵ قانون مدنی چنانچه اجیر بدون تعیین انقضای مدت، استخدام شده باشد طرفین بعد از اتمام مدت نیز می‌توانند به همکاری ادامه دهند و اجیر نظر به مراضات حاصله اجرت دریافت کند، در حالی که در قرارداد ورزشی با انقضای مدت رابطه قراردادی بین طرفین قطع و ادامه همکاری بدون انعقاد قرارداد جدید امکان‌پذیر نیست.

۵- در اجاره اشخاص، مستأجر مکلف به پرداخت هزینه درمان و معالجه ورزشکار است. اما در قرارداد ورزشی، باشگاه موظف به پرداخت هزینه درمان و معالجه ورزشکار است.

۶- در صورت ناتوانی موقت اجیر در اجاره اشخاص، مستأجر الزامی به پرداخت اجرت ندارد اما در قرارداد ورزشی، ناتوانی موقت ورزشکار سبب معافیت باشگاه نخواهد بود.

۷- ذکر مدت، یکی از شرایط صحت عقد در اجاره اشخاص است و گرنه عقد باطل می‌گردد اما در قرارداد ورزشی در صورت تعیین نشدن مدت، قرارداد برای نیم‌فصل

ورزشی منعقد می‌شود (تقی‌لو، ۱۳۹۳، ص ۶۸).

۲-۱-۲. قرارداد کار

ورزشکاری که با یک مجموعه خاص برای یک بازه زمانی و فصلی معین و انجام تمرین و مسابقات داخلی و خارجی قرارداد منعقد می‌کند کارگر محسوب می‌شود (شعبانی مقدم و دیگران، ۱۳۸۸، ص ۷۵). در این دو قرارداد، نقاط مشترکی قابل رؤیت است که به شرح ذیل می‌باشد:

- ۱- هر دو قرارداد در زمره عقود الحاقی، معوض و مستمر هستند.
- ۲- موضوع قرارداد ورزشی عبارت است از در اختیار قرار دادن نیروی جسمی و فکری و موضوع قرارداد کار نیز چیزی جز این نیست.
- ۳- تعریف حقوق کار شامل قرارداد ورزشی نیز می‌شود؛ زیرا ورزشکار برای دیگری کار می‌کند و از باشگاه در راستای اجرای تعهداتش تبعیت حقوقی دارد.
- ۴- وضعیت سرمربی که از ناحیه باشگاه نمایندگی اداره تیم و ورزشکاران را دارد مشابه مدیر کارگر یا کارفرماست.
- ۵- بسیاری از قراردادهای ورزشی تنها بر اساس قوانین کار و تأمین اجتماعی قابل توجیه است. به عنوان مثال می‌توان به الزام باشگاه‌های لیگ برتر به بیمه کردن ورزشکاران و مربیان طرف قرارداد و پرداخت دستمزد در ایام مصدومیت و بیماری آنها اشاره نمود (توکلی‌فر، ۱۳۹۲، ص ۹۷).

۲. فسخ قرارداد ورزشی

اصطلاح فسخ عبارت است از پایان دادن به هستی حقوقی قرارداد به وسیله یکی از دو طرف یا شخص ثالث (شهیدی، ۱۳۸۵، ص ۲۰۲). در اغلب قراردادهای ورزشی، فسخ قرارداد به نوعی پیش‌بینی می‌شود. یکی از موارد شایع در خصوص فسخ قرارداد، فسخ به استناد خیار غبن می‌باشد و از آنجایی که قرارداد ورزشی از جمله قراردادهای مغابنه‌ای است پس در صورت عدم تعادل عوضین قرارداد، هر یک از طرفین حق فسخ را پیدا می‌کند. طبق ماده ۱۶ مقررات نقل و انتقالات و تعیین وضعیت بازیکنان فدراسیون فوتبال مصوب ۱۳۹۶، یک بازیکن حرفه‌ای دارای قرارداد در صورتی که در طول فصل در کمتر از ۱۰ درصد از بازی‌های رسمی باشگاه حضور داشته باشد می‌تواند پیش از موعد با استناد به دلیل موجه ورزشی، قرارداد خود را فسخ کند. در مواد ۱۴ و ۱۵

همین آیین‌نامه نیز فسخ قرارداد به استناد دلیل موجه بیان شده است. البته معیار مندرج در آیین‌نامه شخصی است نه نوعی. چنانچه هر بازیکن فوتبال بخواهد قراردادش را با باشگاه پیش از موعد فسخ نماید و از محرومیت ورزشی یا احیاناً جریمه مالی در امان باشد باید شرایط خاص خود بازیکن، قرارداد با باشگاه و مقررات انضباطی باشگاه را مدنظر قرار دهیم. یکی از مسائل مبتلابه بازیکنان فوتبال فسخ قرارداد به لحاظ عدم پرداخت حق و حقوق آنها می‌باشد. ماده ۱۴ مکرر قوانین نقل و انتقالات فیفا^۱ بیان می‌دارد که بازیکنان می‌توانند قرارداد خود را به صورت یک‌طرفه، در صورتی که باشگاه حقوق بازیکن را برای دو ماه متوالی پرداخت نکرده باشد، فسخ کنند که البته اجرای آن منوط به یک مهلت ۱۵ روز پرداخت به صورت مکتوب از طرف بازیکن به باشگاه خواهد بود. امکان تفاهم قطع همکاری یا فسخ قرارداد نه‌تنها بین ورزشکاران با باشگاه‌ها و فدراسیون‌های ورزشی، بلکه بین مربیان با نهادهای ورزشی نیز وجود دارد که در جامعه ورزشی فعلی با نمونه‌های زیادی از آن مواجه هستیم. به عنوان نمونه می‌توان به مورد قطع همکاری فدراسیون فوتبال با مارک ویلموتس - سرمربی بلژیکی تیم ملی فوتبال کشورمان - اشاره کرد. مارک ویلموتس پس از شش ماه همکاری با فدراسیون فوتبال، به پایان راه رسید. این سرمربی بابت پرداخت نشدن مطالباتش قرارداد خود را فسخ کرد و در مکاتبات و مذاکراتی که در خصوص نحوه پایان به این همکاری و فسخ قرارداد انجام شد، توافق میان دو طرف صورت گرفت. البته حرف و حدیث‌هایی در خصوص مبلغ قرارداد این سرمربی با فدراسیون فوتبال ایران به وجود آمده که با واکنش‌های فدراسیون مبنی بر تکذیب آن مواجه شده است. همان‌طور که می‌دانیم تنظیم متن و مفاد یک قرارداد با رعایت موارد قانونی و شرعی به رضایت طرفین آن قرارداد مربوط می‌شود و یک قرارداد خصوصی محسوب می‌گردد، اما با توجه به انتقاداتی که درباره شفافیت این قرارداد مطرح است باید گفت که شفافیت قرارداد بدین معناست که متن قرارداد باید برای افکار عمومی روشن شود. این قرارداد از جنبه ملی برخوردار است. پس هنگامی که دستمزد سرمربی تیم ملی از منابع عمومی و بیت‌المال پرداخته می‌شود دیگر قرارداد، وصف محرمانه و خصوصی پیدا نمی‌کند و مفاد آن باید برای افکار عمومی روشن شود.

۳. بررسی مسئولیت در حقوق ورزشی

فعالیت‌ها و رویدادهای ورزشی از باب ماهیت همواره با اتفاقات گوناگون مواجه‌اند و

۱. Article ۱۴ FIFA Transfer Rules.

تأثیر فراوانی در ایجاد مسئولیت برای اهالی ورزش دارند. این مسئولیت با گذشت زمان و تحول جامعه، به دو نوع مسئولیت مدنی و مسئولیت کیفری تقسیم شده که از نظر تعریف، موضوع، الزامات قانونی و رفتار مرتکب دارای مفهوم مستقلی هستند. این تکلیف شامل همه اشخاص می‌شود و نقض آن منجر به طرح دعوی مطالبه خسارت از قبل تعیین نشده می‌باشد. در شرایطی که حادثه زیان‌باری رخ داده، عامل زیان در مقابل متضرر مسئولیت مدنی دارد، ولی خواهان خود متضرر می‌باشد. آیا این دلیل که او در ورود ضرر به خود مقصر بوده است مانع از احقاق حق او می‌شود (Harpwood, ۲۰۰۳, p. ۱)؟ بنابراین ورزش و تربیت بدنی به عنوان فعالیتی که بسیاری از افراد در آن دخیل بوده‌اند، گاهی اوقات علت اصطکاک و علایق افراد را برای ارتکاب عملی که با خسارت جانی برای فرد یا افراد دیگر باشد فراهم می‌کند و در هر مورد که شخص ناگزیر از جبران خسارت دیگری باشد، در برابر او مسئولیت مدنی دارد (Flour, ۱۹۶۵, p. ۵۴۷). گاهی علل شخصی همچون صغر سن یا جنون موجب می‌گردد تا بار مسئولیت از دوش مرتکب برداشته شود، در حالی که عمل واقع شده عنوان مجرمانه دارد. در این حالت رفع مسئولیت در فرد مجرم نیست، بلکه در نظر قانونگذار است، اما نتیجه آن به هر حال به مرتکب فعل برمی‌گردد و او را فاقد مسئولیت با شرایط خاص خود می‌کند و ما آن را به عنوان شرط استثنایی در مسئولیت‌های جزائی یاد می‌کنیم و این علل را تحت عنوان علل توجیه‌کننده جرم می‌شناسیم که نتیجتاً مسئولیت جزائی مرتکب را با شرایط خاصی که قانون پیش‌بینی کرده زایل می‌کند (نوربها، ۱۳۶۹، ص ۲۰۶). شخصی که در فعالیت‌های ورزشی شرکت می‌کند اساساً نمی‌تواند درباره عواقب خطرناکی که در چارچوب آن حاصل می‌شود شکایت کند. در همین رابطه، دیوان عدالت اداری در سال ۱۹۶۲ در Oregon حکم داد که «فوتبال ورزشی است با درگیری بدنی، به دلیل درگیری مداوم و مکرر بازیکنان که دارای قدرت بدنی بالایی هستند و درگیری جسمی، کبودی و شکستگی حوادث در فوتبال اجتناب‌ناپذیر است ... بازیکنان باید با رضایت از ضربات، شکستگی‌ها و آسیب‌دیدگی‌ها استقبال کنند (باهری، ۱۳۹۸، ص ۲۵۶). در ورزش‌های تماسی مانند فوتبال و راگی می‌توان گفت که همه بازیکنان از وظیفه مراقبت و احتیاط نسبت به دیگران غفلت می‌کنند. البته برای نشان دادن تخطی از وظیفه مراقبت و بی‌مبالاتی و بی‌احتیاطی باید این عدم مراقبت و ملاحظه پایین‌تر از سطح استاندارد مدنظر و مورد توقع از یک بازیکن حرفه‌ای و بامهارت باشد و همچنین

آسیب باید قابل پیش‌بینی باشد. به عنوان مثال، در بازی فوتبال نوع آسیب طوری باشد که از خطا یا تکل باید انتظار داشت. در سال ۲۰۰۲ «هالند» بازیکن تیم فوتبال منچستر سیتی با تکل «کین» (بازیکن تیم مقابل) آسیب دید و مجبور به بازنشستگی از فوتبال شد و به سبب این آسیب، او دیگر نمی‌توانست ۹۰ دقیقه کامل در زمین فوتبال بازی کند. در بررسی‌های به عمل آمده مشخص شد که تکل کین عمدی بوده است که هالند و تیم منچستر سیتی را وادار به پیگیری حقوقی نمود (McCallum, ۲۰۱۶, p. ۳).

در حقوق خصوصی چیزی که مدنظر است روابط افراد می‌باشد. طبق تعریف کلی که از مسئولیت مدنی در ماده ۱ قانون مسئولیت مدنی صورت گرفته، بین زیان‌زننده و زیان‌دیده رابطه‌ای خاص به وجود می‌آید که همان جبران خسارت است. در دعاوی مسئولیت مدنی در باب ورزش‌ها تقصیر، پایه اکثر دعاوی برای جبران خسارت است. تقصیر، رفتاری پایین‌تر از سطح معیارهای متعارف است. البته معیار رفتار در فعالیت‌های رشته‌های گوناگون متفاوت است. مثلاً رفتار یک فوتبالیست با یک تنیسور متفاوت است و تقصیر در صورتی ایجاد می‌شود که شخصی در برابر دیگری تکلیفی بر عهده داشته باشد و آن را نقض کرده باشد و بین نقض وظیفه و تقصیر، رابطه سببیت وجود داشته باشد (جامپون جونیور، ۱۳۷۶، ص ۱۷). راجع به مسئولیت ناشی از تقصیر تمایل دادگاه‌های فرانسه به اجرای ماده ۱۳۸۲ قانون مدنی فرانسه است بدین معنا که در صورت وجود تقصیر و ورود ضرری که ناشی از آن باشد، با احراز رابطه علیت بین تقصیر و زیان وارده، مقصر را به پرداخت خسارت محکوم می‌نمایند.^۱ در حقوق ایران نیز این امر مورد قبول واقع شده و قانون مسئولیت مدنی مصوب ۱۳۳۹ علی‌الخصوص در مواد ۱ و ۲ صراحتاً به این نوع مسئولیت و الزام واردکننده خسارت به جبران آن اشاره نموده است.^۲ مسئولیت مدنی در معنای عام و وسیع شامل مسئولیت قراردادی و مسئولیت خارج از قرارداد می‌شود که در هر دو، مسئله مهم جبران خسارت است، اما

۱. ماده ۱۳۸۲ قانون مدنی فرانسه می‌گوید: هر نوع عملی که از اشخاص واقع شود و سبب ورود خسارت به دیگری باشد موجب الزام عامل به جبران خسارت وارده خواهد بود (کد ناپلئون یا قانون مدنی فرانسه، Wikipedia.org).

۲. تا قبل از تصویب قانون اخیر، اگر در جریان فعالیت ورزشی، ضرب و جرح و قتل می‌شد، طبق قوانین کیفری قابل تعقیب بود. ماده ۴۲ قانون مجازات عمومی که در سال ۱۳۵۲ تصویب شد، بعد از انقلاب اسلامی طبق موازین شرعی تغییر کرد و عبارت «این مقررات هم با موازین شرعی مخالف نباشد» اضافه شد و در بند (ث) ماده ۵۸ این قانون قرار گرفت و پس از آن نیز با تغییرات کلی در قانون مجازات اسلامی سال ۱۳۹۲ در بند (ث) ماده ۱۵۸ این قانون جای گرفت.

تفاوت اساسی این دو برمی‌گردد به وجود یا نبود قرارداد بین طرفین. مسئولیت قراردادی مدنی به علت عدم اجرای تعهدات و وفادار نبودن به پیمان است که ناشی از عقد قرارداد فی‌مابین است که احراز رابطه قراردادی میان خواهان و خواننده یکی از ارکان مسئولیت قراردادی است و اگر یکی از طرفین به شخصی خارج از قرارداد ضرری بزند، این مسئولیت قراردادی نخواهد بود. ضمن اینکه باید رابطه علیت موجود باشد (صفایی، ۱۳۸۲، ص ۲۰۶). در قراردادهای ورزشی، مسئولیت مربی نسبت به صدمه‌های بدنی ورزشکار ریشه قراردادی دارد و پایه آن را باید نقض عهد شمرده؛ زیرا مربی در اثر قرارداد با ورزشکار یا ولی او، مکلف به حفاظت شده است، به‌خصوص در ورزش‌های خشن که متضمن درگیر شدن طرفین می‌باشد و مربیان باید با اعمال متعارف از ایجاد خطرات قابل پیش‌بینی جلوگیری نمایند. همچنین مسئولیت غیر قراردادی مسئولیتی است که بدون عقد و تنظیم قرارداد فی‌مابین ایجاد می‌شود. دو طرف هیچ تعهدی نسبت به یکدیگر ندارند. حال اگر یکی از طرفین به صورت عمدی یا خطا و رعایت نکردن موازین به دیگری زیان وارد نماید جبران خسارت به دلیل تخلف و خطای انجام شده به عهده شخصی است که تخلف، خطا یا قصور کرده است. الزام به جبران خسارت در مسئولیت‌های قهری منطبق با وقایع حقوقی می‌باشد که در دسته‌بندی اسباب ایجاد تعهد از آن نام برده شده و مشتمل است بر رویدادهایی که اثر آن به حکم قانون معین می‌شود (بادینی، ۱۳۸۴، ص ۳۷). به عنوان نمونه، بین دو ورزشکار از دو تیم مختلف هیچ رابطه‌ای وجود ندارد، اما اگر اقدامات یکی از ورزشکاران باعث ورود خسارت به دیگری شود و این خسارت ناشی از نقض مقررات باشد، یک نوع مسئولیت به وجود می‌آید و اگر فعل مجرمانه در آن نهفته باشد مانند مشت زدن به صورت ورزشکار دیگر، علاوه بر مسئولیت مدنی، به دلیل یک فعل مجرمانه هم قابل پیگیری خواهد بود. برابر بند (ث) ماده ۱۵۸ قانون مجازات اسلامی، یکی از اعمالی که جرم شناخته نمی‌شود حوادث ناشی از عملیات ورزشی است مشروط به آنکه سبب حادثه، نقض مقررات مربوط به آن ورزش نباشد و این مقررات هم با موازین شرع مخالفت نداشته باشند. تجاوز از قواعد بازی و رعایت نکردن احتیاط‌های لازم از نظر حقوقی تقصیر است و در دید نخست، تجاوز از قواعد ویژه آن بازی، تقصیر ورزشی محسوب می‌گردد. البته در بسیاری از موارد عامل ورود ضرر می‌تواند دلیل موجهی برای ارتکاب عمل داشته باشد؛ مانند صدماتی که از ورزش‌های خشن حاصل می‌شود. اما گاهی

ورزشکار مرتکب عملی می‌شود که نه تنها مطابق با قواعد بازی و روحیه ورزشکاری نیست بلکه در ملازمه کامل با هنجارهای اجتماعی قرار دارد؛ مثل فحاشی و کتک‌کاری که قابل طرح در ورزش نیست که طبیعتاً با چنین شخصی مانند یک مجرم عادی رفتار می‌شود (یوسفی صادقلو، ۱۳۹۷، برگرفته از وبلاگ گروه تحریریه یاسا). هر قرارداد ورزشی برای ورزشکاران تبعات خاصی به دنبال دارد که باید پیرو قرارداد بپذیرند و به آن عمل نمایند. در قرارداد ورزشی - چه حرفه‌ای و چه آماتور - اغلب مسئولیت‌ها در قالب روابط قراردادی بررسی می‌شود. به طور کلی می‌توان گفت که در قراردادهای ورزشی، مسئولیت قراردادی وجود دارد و مدعی خسارت به تبع این قرارداد باید صرفاً تخلف و نقض تعهد را اثبات نماید تا بر اساس آن، زیان‌زننده را محکوم به جبران خسارت نماید. امروزه ورزش، بازارهای اقتصادی بزرگی برای جوامع پدید آورده است حتی بازارهایی که در ارتباط مستقیم با ورزش نیستند. ورزش حرفه‌ای معطوف به تماشاگران و مخاطبان از طریق خرید بلیط یا تولیدات ورزشی نیست و حتی تولیداتی مثل پیراهن، کفش و پوستر نیز توسط آنان خریداری می‌شود. چنانچه ورزش‌های مدرن بر اساس بازار سازماندهی شوند نقش‌ها و تخصص‌ها تفکیک شده و علاوه بر رونق اقتصادی، باعث ایجاد شغل و بالا رفتن گردش مالی می‌شود. درآمد باشگاه‌های حرفه‌ای دنیا از محل اسپانسرها و حامیان مالی پیراهن باشگاه بوده است. میزان این درآمد برای باشگاه‌های یوونتوس، بارسلونا، منچستر یونایتد، چلسی و بایرن مونیخ برای یک سال بالغ بر میلیون‌ها یورو اعلام شده است (قاسمی، ۱۳۸۷، ص ۱۸). گاهی حامیان مالی در قالب شرکت‌های معتبر با مشارکت در سرمایه‌گذاری برای برگزاری مسابقات ورزشی در تلاش هستند تا رتبه تجاری خود را در برابر رقیبان بالا ببرند. درصد بالایی از منابع درآمدزایی المپیک‌ها را عوامل تبلیغاتی، حق پخش تلویزیونی و حامیان مالی تشکیل می‌دادند. هرچه نمایش مسابقات ورزشی در سطوح ملی و بین‌المللی وسیع‌تر باشد میزان جذب حامیان مالی بیشتر خواهد بود (محرم‌زاده، ۱۳۸۵، ص ۲۵۵).

در مسئولیت قراردادی که در عهدشکنی متبلور می‌شود، به صرف عدم انجام تعهد، رکن فعل زبان‌بار محقق است و دیگر جایی برای مفروض گرفتن تقصیر باقی نمی‌ماند؛ چراکه اساساً برای تحقق مسئولیت قراردادی، ارتکاب تعدی یا تفریط آن‌گونه که در مسئولیت قهری یا کیفری لازم است، ضرورتی ندارد (حاجی عزیزی و غلامی، ۱۳۹۲، ص ۱۷). در امر ورزش با توجه به حرفه‌ای شدن این رشته، وجود منابع انسانی و مالی

زیاد و افزایش قراردادهای ورزشی و مرتبط با تعهدات، تخلفات و نقض تعهدات و خسارات و مسئولیت‌ها و در نتیجه با دعاوی زیادی مواجه هستیم که برای پیشگیری از بروز چنین اختلافاتی، در زمان انعقاد قرارداد باید کلیه مسائل به دقت رعایت شود. با وجود یک قرارداد قانونی و صحیح و شفاف که با استفاده از تجربه متخصصان حقوقی در این زمینه منعقد می‌شود می‌توان از بروز اختلافات جلوگیری کرد و اگر اختلافی ایجاد شد، بر اساس قرارداد بتوان آن را به راحتی حل و فصل کرد.

نتیجه

در جامعه کنونی، ورزش از لحاظ فرهنگی، اجتماعی، سیاسی و اقتصادی دارای اهمیت فراوانی است به گونه‌ای که از آن به صنعت ورزش یاد می‌شود. این اهمیت، اسباب تحول و دگرگونی در ورزش را پدید آورده و تأسیس حقوق ورزشی به عنوان رشته‌ای جدید در علم حقوق را به دنبال داشته است که همچنان راه بسیاری را تا تکامل در پیش دارد. حقوق ورزشی شاخه‌ای از علم حقوق است که قواعد آن ناظر بر روابط اشخاص حقیقی و حقوقی حقوق عمومی و خصوصی است که دارای وظایف و تکالیفی هستند و باید به نحو مطلوب به آن عمل نمایند، و گرنه با مسئولیت‌های بسیار سنگینی مواجه خواهند شد. دایره شمول حقوق ورزشی شامل دو مبنای وقایع حقوقی و اعمال حقوقی می‌شود که قرارداد ورزشی از مهم‌ترین مقولات اعمال حقوقی است. اقتضای عدالت ایجاب می‌کند که طرفین یک قرارداد، ایفای تعهدات خویش را منوط به ایفای تعهد طرف مقابل بنمایند و ابزاری چون حق فسخ یا حق مطالبه خسارت را به عنوان ضمانت اجرا برای شخص زیان‌دیده از این قراردادها در نظر بگیرند. در قراردادهای ورزشی بررسی مسئولیت، مسئله‌ای بسیار مهم و پیچیده است؛ زیرا می‌تواند مسئولیت اشخاص را در این عرصه مشخص و تعیین کند و متخصصان در این قلمرو را برای رفع و جلوگیری از بروز مشکلات این حوزه یاری دهد. طرفین قرارداد ورزشی و مسئولان در امر ورزش نباید با بی‌احتیاطی یا بی‌مبالاتی، وظایف قانونی محوله خود را ساده و ناچیز در نظر بگیرند؛ زیرا کوچک‌ترین غفلت آنها منجر به ضررهای بزرگی همچون محرومیت از نعمت سلامت تا پایان عمر متضرر خواهد شد. بخشی از مسئولیت‌ها نیز در حقوق ورزشی متوجه اشخاص حقوقی است که با توجه به مسئولیت‌های قانونی و سودهای کلانی که از ورزش نصیب آنها می‌شود موظف به رعایت قانون در این عرصه هستند. نهادهای متولی ورزش با توجه به وظایف نظارتی که به عهده دارند می‌توانند از یک سو مانع بروز بسیاری از حوادث ناگوار باشند که سبب فوت و نقص عضو حاضران در باشگاه و اماکن ورزشی می‌شود و از سوی دیگر در مسائل مالی و تنظیم قراردادها و حمایت از حقوق اهالی ورزش نقش نظارتی و حمایتی خود را ایفا کنند.

در نهایت باید گفت که فدراسیون‌ها، هیأت‌ها، باشگاه‌ها و رسانه‌ها با استفاده از امکانات و قدرتی که دارند می‌توانند آموزش‌های لازم را برای تأمین امنیت در ورزش ارائه کنند که در این خصوص نقش کمیته‌های انضباطی به منظور جلوگیری از جرایم ورزشی، رسانه رادیو و تلویزیون با پخش برنامه‌های ورزشی و دادن توصیه‌های لازم و همچنین مداخله و همکاری مراجع ذی‌صلاح حائز اهمیت بسیار است.

فهرست منابع

الف) کتاب

۱. اندروف، ولادمیر و ژان فرانسوانیس؛ *اقتصاد ورزش*، ترجمه الله‌وردی جزایری، علم و ورزش، ۱۳۸۰.
۲. بادینی، حسن؛ *فلسفه مسئولیت مدنی*، شرکت سهامی انتشار با همکاری انتشارات بهمن برنا، ۱۳۸۴.
۳. باهری، محمد؛ *حقوق جزای عمومی*، چاپ ششم، انتشارات نگاه معاصر، ۱۳۹۸.
۴. جامپیون جونیور، والتر تی؛ *مبانی حقوق ورزش‌ها، مسئولیت مدنی در ورزش*، ترجمه حسین آقای‌نیا، چاپ دوم، نشر دادگستر با همکاری کمیته ملی المپیک جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۷۶.
۵. جعفری لنگرودی، محمدجعفر؛ *تحولات حقوق خصوصی، لزوم و جواز در عقود و ایقاعات*، چاپ چهارم، تهران: انتشارات دانشگاه تهران، ۱۳۸۱.
۶. شعبانی مقدم، کیوان و دیگران؛ *حقوق ورزشی، اندیشه‌های حقوقی*، ۱۳۸۸.
۷. شهید ثانی؛ *شرح لمعه*، ج ۸، قم، انتشارات دارالعلم، ۱۳۹۲.
۸. شهیدی، مهدی؛ *حقوق مدنی، تشکیل قراردادها و تعهدات*، ج ۱، چاپ سوم، تهران: انتشارات مجد، ۱۳۸۲.
۹. شهیدی، مهدی؛ *سقوط تعهدات*، چاپ هفتم، تهران: انتشارات مجد، ۱۳۸۵.
۱۰. صفایی، حسین؛ *قواعد عمومی قراردادها*، ج ۲، تهران: انتشارات میزان، ۱۳۸۲.
۱۱. قاسمی، حمید؛ *فعالیت‌های رسانه‌ای در ورزش*، بامداد کتاب، ۱۳۸۷.
۱۲. کاتوزیان، ناصر؛ *الزام‌های خارج از قرارداد، ضمان قهری*، تهران: انتشارات دانشگاه تهران، ۱۳۷۴.
۱۳. کاتوزیان، ناصر؛ *عقود معین*، چاپ هشتم، تهران: انتشارات شرکت سهامی انتشار با همکاری بهمن برنا، ۱۳۸۱.
۱۴. کاتوزیان، ناصر؛ *قواعد عمومی قراردادها*، ج ۴، چاپ پنجم، تهران: شرکت سهامی انتشار، ۱۳۸۷.
۱۵. کاتوزیان، ناصر؛ *مسئولیت مدنی*، ج ۱، چاپ دوم، تهران: انتشارات دانشگاه تهران، ۱۳۷۸.
۱۶. محرم‌زاده، مهرداد؛ *مدیریت بازاریابی ورزشی*، جهاد دانشگاهی ارومیه، ۱۳۸۵.

۱۷. نوربها، رضا؛ زمینه حقوق جزای عمومی، تهران: انتشارات کانون وکلای مرکز، ۱۳۶۹.

ب) مقاله

۱۸. تقی‌لو، رحیم؛ قرارداد‌های ورزشی حرفه‌ای در حقوق ایران و انگلیس، ماهیت و چالش‌ها، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی مرکز بین‌المللی بندر انزلی، ۱۳۹۳.

۱۹. حاجی‌عزیزی، بیژن و نگین غلامی؛ «بررسی تطبیقی فرض سببیت در مسئولیت قراردادی»، حقوق تطبیقی، شماره ۲ (پیاپی ۱۰۰)، پاییز و زمستان ۱۳۹۲.

۲۰. کاتوزیان، ناصر؛ «خطای ورزشی و مسئولیت ورزشی»، مجله دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران، شماره ۴۳، ۱۳۷۸.

۲۱. یوسفی صادقلو، احمد و مژگان نصیر؛ «مسئولیت مدنی ورزشکاران در مقابل اشخاص موضوع حقوق ورزش»، فصلنامه تحقیقات حقوق خصوصی و کیفری، شماره ۳۸، ۱۳۹۷.

۲۲. یوسفی صادقلو، احمد؛ آرشیو رادیو ورزش، برنامه دانشکده حقوق ورزش، سایت مؤسسه حقوقی یکتا دآوری اندیشه به نشانی: <https://andishehlaw.com>، ۱۳۹۸.

۲۳. یوسفی صادقلو، احمد؛ صدمات ورزشی به همراه بررسی مسئولیت مدنی و کیفری ناشی از صدمات ورزشی، برگرفته از وبلاگ گروه تحریریه یاسا ۱ به نشانی: <https://yasa.co/blog/author/omid>، ۱۳۹۷.

پ) پایان‌نامه

۲۴. توکلی‌فر، اکبر؛ ماهیت حقوقی قرارداد‌های ورزشی در حقوق ایران با تأکید بر رویه قضایی، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی واحد سمنان، ۱۳۹۲.

۲۵. رستم شیرازی، فرهاد؛ مبانی حقوق ورزش در ایران، دانشگاه آزاد اسلامی واحد خوراسگان، ۱۳۷۴.

ت) قوانین

۲۶. قانون اساسی مصوب ۱۳۵۸.

۲۷. قانون بیمه مصوب ۱۳۱۶.

۲۸. قانون کار مصوب ۱۳۶۸.

۲۹. قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۰.
۳۰. قانون مدنی مصوب ۱۳۰۷.
۳۱. قانون مسئولیت مدنی مصوب ۱۳۳۹.
۳۲. آیین‌نامه نقل و انتقالات فوتبال مصوب ۱۳۹۱.
۳۳. قوانین و مقررات فوتبال، ترجمه ابراهیم علی‌دوست، انتشارات بامداد کتاب، ۱۳۷۸.
۳۴. مقررات نقل و انتقال و تعیین وضعیت بازیکنان، فدراسیون فوتبال، ۱۳۹۶.

ث) منابع لاتین

۳۵. Laura McCallum, an Overview of Key Case Law Relating to Negligent Liability for Sports Injuries, ۲۰۱۶.
۳۶. Gardiner Simon, Sport law, Cavendish Publishing, ۲۰۰۱.
۳۷. Yousefi Sadeghloo ahmad, Investigating Civil Responsibility of Arbitrations in Sports Contracts, International Review Pandektis, ۲۰۱۵, Vol, ۱۱ Issue ۱/۲, pp. ۸۳-۹۸.
۳۸. Harpwood Viveienne, Modem Tort Law, London, ۵th, ed. Cavendish publishing limited, ۲۰۰۳.
۳۹. Floure Jacques, Cours de droit civil, Polycopie, Paris, ۱۹۶۵.
۴۰. Asgarkhany AbooMohammad, Review the Dimension of Responsibility (Civil and Criminal) and Disclaimed (Civil and Criminal) in Sports Law, ۱۹۶۷.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی